

Stockholm den 15 september 2025

Diariennr: Fi2025/01535

Finansdepartementet

Stiftelsen En Rökfri Generations yttrande om EU-kommissionens förslag till ändring i rådets direktiv 2011/64/EU om strukturen och skattesatserna för punktskatten på tobaksvaror

Sammanfattning

Stiftelsen En Rökfri Generation med det publika namnet A Non Smoking Generation (NSG) tillstyrker de förslag som lämnats i direktivet och lämnar argument nedan. NSG tillstyrker höjd skatt på tobak och liknande produkter med hänsyn till det tobakspolitiska målet som är minskade medicinska och sociala skador orsakade av tobaks- och nikotinprodukter. Ett högt pris är en av de mest effektiva åtgärderna för att skydda barn och unga från skadliga beroenden och minska användningen av alla former av skadligt nikotin.

Inledning

NSG välkomnar förslaget om nytt tobaksskattedirektiv och att EU tar viktiga steg för att skydda barn och unga samt för att förebygga sjukdom, förtidig död och alla de samhällskostnader som relaterar till detta. Det ligger väl i linje med den existerande cancerplanen på EU nivå samt den EU plan som är under utveckling på hjärt-kärlområdet. Även Sveriges egen myndighet, Folkhälsomyndigheten, och globala organisationer som World Health Organisation (WHO) och World Heart Federation (WHF) förespråkar starkare regleringar på tobaks- och nikotinområdet. Enligt WHO är ett högt pris den enskilt viktigaste åtgärden för att minska bruket av tobaks- och nikotinprodukter och att effekten är som störst bland unga och mer priskänsliga målgrupper.

Att traditionella tobaksprodukter utgör en stor riskfaktor för folkhälsan är idag välkänt men att även nikotin medför ett stort antal allvarliga hälsorisker är relativt okänt. Sedan 2016 gör NSG en årlig attityd- och kunskapsmätning med hjälp av Novus och där ser vi tydligt att allmänhetens kunskaper om nikotinets hälsorisker är låga. Särskilt låga är kunskaperna om nikotinets skadliga effekter på den unga hjärnan. Bara en av tio vuxna känner till att nikotin sänker den kognitiva förmågan, ökar risken för sömnproblem, inlärningssvårigheter och psykisk ohälsa. Även kunskapen om nikotinets skadliga effekter vid graviditet är relativt låga bland allmänheten och de senaste fem åren har andelen gravida som snusar ökat från 1,2 procent till 1,9 procent. Eftersom den stora ökningen av snusande framför allt sker bland minderåriga och unga kvinnor som ännu inte är i barnafödande ålder, kommer siffrorna sannolikt fortsätta att stiga.

Nikotin ökar styvheten i kroppens blodkärl och ökar risken för ett förhöjt blodtryck. Båda dessa förändringar i kroppen ökar risken för hjärthändelser i framtiden. Dagens nya nikotinprodukter innehåller dessutom ofta väldigt stor mängd nikotin, vilket ger ett snabbt beroende samt en ännu större belastning på hjärta och kärl. Det som är mest oroande är att vi idag inte har kunskap om hur detta kommer att påverka hjärt-kärlhälsan på sikt.

NSG stödjer EU:s förslag om högre minimiskatter.

Enligt WHO är ett högt pris den mest effektiva insatsen för att skydda barn och unga från tobaks- och nikotinbruk. Enligt WHO kan en höjning av tobaksskatten med omkring 10 procent ge en minskning av antalet rökare med så mycket som 5 procent och bland unga kan effekten vara två till tre gånger så stor. WHO:s rekommendation är att minst 75 procent av priset ska utgöras av skatt. Enligt WHO är siffran endast 48 procent i Sverige. NSG stödjer därför EU:s förslag om högre minimiskatter. I Sverige undgår de nya nikotinprodukterna tobaksskatten helt och beskattas med en väldigt låg nikotinskatt som innebär att en dosa vitt snus i dagsläget kan kosta mindre än en glass. För att skydda barn och unga från ett skadligt nikotinberoende behöver samhället medverka till att priserna höjs.

Alarmerande utveckling

Bruket av nya nikotinprodukter som vitt snus och e-cigarett har ökat lavinartat bland svenska ungdomar sedan tobaksindustrins lansering av vitt snus och engångsvapes. Enligt Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning (CAN) har 65 procent av landets gymnasieelever svarat att de använt någon form av nikotinprodukt. Bruket av vitt snus och e-cigarett är det som har ökat kraftigt men under de tre senaste åren har även andelen rökande gymnasieelever ökat från 17 procent till 21 procent.

Att i så tidig ålder bli beroende av nikotin är väldigt bekymmersamt. Sverige hade tills nu vunnit slaget mot cigaretter och var nere på en historisk nivå av nikotinberoende bland unga. Nu är den trenden bruten och vi har fått en våg av nya unga nikotininister. För att skydda folkhälsan i hela EU är det nödvändigt att höja minimiskatterna ytterligare samt att beskatta produkterna likvärdigt, så att de faktiskt leder till högre priser på samtliga produkter i alla medlemsländer och att barn och unga skyddas från att börja använda dessa produkter.

Det är vidare mycket viktigt att beskattningen är likvärdig på olika tobaks- och nikotinprodukter eftersom bruk av dessa hör ihop. Forskningen visar att personer som använder snus eller e-cigarett över tid har större risk för att börja röka cigaretter. En analys av tobaks- och nikotinbruk bland svenska elever i klass nio, utförd av Folkhälsomyndigheten, har visat att fyra gånger så många elever bland de som använde e-cigarett eller snus också rökte cigaretter jämfört med gruppen som helhet. Ur ett folkhälsoperspektiv, och särskilt för att skydda barn och unga, är det därför viktigt att säkerställa att konsumtionen inte bara flyttar mellan produkter. Det kräver en likvärdig skattenivå mellan olika produktkategorier.

Framtida tobaks- och nikotinprodukter

NSG är positiv till att förslaget på nytt skattedirektiv tar hänsyn till den produkt- och marknadsutveckling som skett och att det ligger ett förslag om att även framtida tobaks- och nikotinprodukter samt nikotinanaloger och syntetiskt nikotin ska omfattas av direktivet. Detta kommer att minska industrins möjligheter att utnyttja kryphål i lagstiftningen och locka barn och unga med nya attraktiva produkter och nya kemiska varianter av nikotin.

Ny reglering behövs skyndsamt

Det finns ett stort behov att skyndsamt skydda nya generationer från ett långvarigt tobaks- och nikotinbruk. Det är många år sedan Tobaksskattedirektivet uppdaterades och den aviserade uppdateringen har dessutom varit försenad i många år. NSG anser att det inte bör dröja ytterligare fyra år innan direktivet till fullo trätt i kraft. Vi anser därför att implementeringsperioden bör förkortas. Vi efterfrågar också att även det försenade Tobaksproduktsdirektivet offentliggörs snarast möjligt. NSG anser att det uppdaterade förslaget bör innehålla ett förbud av smaksatt nikotin som inte är godkända läkemedel, krav på neutrala tobakspaket och hälsovarningar som omfattar samtliga vetenskapligt belagda hälsorisker. NSG anser även att direktivet tillåter medlemsländerna att på sikt

helt fasa ut försäljning av produkterna och införa en ambitiös tobakslagstiftning helt i linje med WHO:s ramkonvention om tobak. Det ultimata målet för höjda tobaksskatter borde vara att förbättra folkhälsan, förlänga liv och bidra till en hållbar utveckling och målen i Agenda 2030.

Avslutningsvis vill vi även tillägga att det är beklagligt och djupt oroande att tobaksindustrin tillåts vara remissinstans. Tobakskonventionen, som Sverige ratificerade 2005 och åtagit sig att omsätta i praktisk nationell politik innehåller en särskild artikel, 5.3, som framhåller att folkhälsopolitiken måste skyddas mot direkt och indirekt påverkan från tobaksindustrin.

Helen Stjerna

Generalsekreterare, A Non Smoking Generation